

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institutionum Juris Canonici Sive Primorum totius Sacrae
Jurisprudentiae Elementorum. Libri Quatuor**

Febeo, Francesco Antonio

Coloniæ Agrippinæ, 1704

VD18 13560743-001

Tit. XII. De Testibus & Attestationibus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63052](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63052)

conf. lib. 11. ut ibi notat Bart. relatus à Panor. in rep. ad c. per tuas 9. de arbit. n. 19.

6. Ratio disparitatis, quare plus credatur confessioni factæ coram Adversario, quam eodem absente, esse potest: quia ubi quis aliquid contra se confitetur, præsertim ubi majus sibi præjudicium timere potest, præsumitur id confiteri veritate compulsus, eademque præsumptio est juris, & de jure, contra quam probatio non admittitur, nisi petita ex evidentissimis rationibus, ut paulò infrà explicabitur ubi in specie de præsumptionibus: confessio autem debiti contra se facta coram Adversario, est confessio, ubi confitens majus sibi præjudicium timere potest, quam si facta sit eodem absente. In criminalibus tamen, in quibus clarior probatio requiritur ut dictum est in *tit. preced. n. 5.* confessio Rei extrajudicialis, sive facta sit præsentem parte, sive absente, non satis est ad condemnationem. Videri potest Maran. in loco supra citato.

T I T. XII.

De Testibus, & Attestationibus.

1. **A**ltera probationis species est quæ fit per Testes, locumque habet in omnibus causarum generibus, sive Ecclesiasticis, & Spiritua-
libus

Q 5

libus five prophanis, five civilibus, five criminalibus, ut constat ex pluribus juribus in Decretal. tit. de testib. & attest. & ex l. 1. ff. de test. Dicuntur autē Testes, qui ad fidem alicujus rei sua attestazione seu depositione faciendā adhibentur. Circa quos, pro præsentī instituto, dispiciendū nobis est, quænam personæ possint, aut non possint esse Testes in judicio: ac præterea quomodo sit eorundem attestatio suscipienda.

2. Quoad primum, communis regula est, numquemque admitti posse ad testimonium ferendum, qui expressa lege non prohibeatur, quæ regula desumitur ex cit. l. 1. ff. de testib. Quis autē à lege sit prohibitus, colligi potest ex septem conditionibus in legitimo teste requisitis, quæ apud Glos. in c. 2. eod. tit. v. viliissimi, his versiculis continentur.

*Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requiret.*

3. *Conditio*: quia solus homo liber ad testificandum admittitur in judicio, unde servus repellitur, quia habetur pro nullo, ex l. quod attinet 32. ff. de reg. jur. nisi tamen de facto proprio interrogandus sit, & cum alia probatio ad eruendam veritatem non est, ex l. servi responso 7. ff. de testib. quæ refertur à Grat. in cap. si testes 4. §. item servi responso 4. q. 3. atque præsertim nisi quæstio sit de quibusdam criminibus exceptis, puta Simonix, hæresis &c. pro quibus

bus testificandis admittuntur plerumque etiam testes cæteroquin de jure inhabiles. Laicus etiam contra Clericum non admittitur ubi criminaliter agitur: ubi autem civiliter, admittitur dumtaxat ad accusandum, ut suam vel suorum injuriam prosequatur, non autem ad testimonium, *c. de cætero 14. de testib.* excepto casu, in quo aliunde veritas cognosci non possit, *c. quoniam 3. eod.* Clericus etiam contra laicum in sæculari judicio testis adhiberi non debet, nisi ubi testes laici non reperiuntur; in quorum defectu, ne veritas occultetur, & malus ut bonus æstimetur, in providentia proprii Episcopi esse debet, ut aut coram se, & competentibus judicibus, aut aliter honorificè veritatem testificetur, juxta textum in *c. fin. 14. q. 2.* Videri potest Panor. in *cap. cum Nuncius 12. de testib. num. 3.* ubi insuper tradit quod si Clericus aliquis spontè deponit sine licentia sui Prælati coram Judice sæculari, quamvis illicitè, valide tamen deponit. In causa autem criminali sanguinis speciali etiam ratione prohibitum est Clericis testimonium, quia alioquin irregularitatem incurrerent secuta morte malefactoris. Idem proportionaliter juris est circa Religiosos.

4. *Sexus*: quia mulieris testimonium de jure Canonico non admittitur in judiciis criminaliter criminalibus *cap. mulierem 17. 33. q. 5. juncta*

ibid. glos. v. *nec testis* & c. *forus* 10. de verb. *signif.* ubi jus civile correctum est, juxta quod idem testimonium etiam in eisdem judiciis admittebatur, arg. *l. testium* 3. §. *penult.* ff. de *testib.* ubi tantummodo excipiebatur mulier quæ palam quæstum faciat feceritve, unde à contrario sensu arguebatur, reliquas non repelli. In judiciis tamen civilibus admittitur mulieris testimonium, excepto testamento, in quo mulier regulariter testis esse non potest, *Instit. de testament.* §. *testes*, & exceptis causis feudalibus, in *lib. feud. qui testes sunt neces. ad non investit. l. sine Clericus* circa finem, ubi videndi Doctores: nisi tamen fæmina esset illustris, & habens sub se feudum, & vasallos, cujus testimonium etiam in causis feudalibus esset legitimum, ut tradit Mascard. *de prob. concl.* 764.

5. *Ætas*: quia impuberes, hoc est masculi qui 14. annos non compleverint & fæminæ quæ 12. neque in causis criminalibus, neque in causis civilibus admittuntur in testes, *l. Testium.* 3. §. *lege julia* ff. de *testib.* & c. *testes autem* 2. 4. q. 2. Si autem pubertatis annos excefferint, sed nondum compleverint 20. annos, admittuntur in civilibus, sed excluduntur in criminalibus, *l. in testimonium* 20. ff. de *testib.* exceptis quibusdam delictis, puta læsæ majestatis &c. ut docet Gloss. in *l. inviti* 19. ff. *eod.* v. *sed nec pupillis*, pro quibus delictis multæ etiam aliæ, quas ad.

adduximus aut adducemus, testium inhabilitates non attenduntur.

6. *Discretio*: quia prohibentur tam in civilibus, quam in criminalibus quotquot laborant defectu, vel infirmitate iudicii, quales sunt furiosi, & mente capti non habentes lucida intervalla, & ex eadem etiam ratione Pupilli.

7. *Fama*: quia repelluntur infames, c. licet 47. de testib. si præsertim tales sint infamia juris, qui tum pro criminalibus, tum pro civilibus causis sunt inhabiles ad testimonium, exceptis quibusdam casibus gravioribus, puta hæresis aut simoniæ & c. c. tanta 7. de simon. Ex eadem quoque ratione prohibentur etiam excommunicati c. veniens 38. eod. in fine, & c. decernimus 8. de sent. excomm. in 6. quia scilicet censentur infames.

8. *Fortuna*: quia pauper ita vilis, ut facile possit pecunia corrumpi, non admittitur ad attestandum l. testium 3. ff. de testib. Qua de causa, hoc est ne detur occasio corrumpendi testes per pecuniam, prohibetur solvi pretium pro ipso actu testificandi, c. 1. de testib. ita ut testimonium, quod soluto pretio fit reputetur invalidum, ut notat *Glof. in eod. c. 1. de testib. v. pretio.*

9. *Fides* demum, seu *fidelitas*, quæ undequaque præsumi debet in testibus, ut eorum attestatio sit idonea, unde ex ejusdem præsumptionis

timum. Ex triplici autem capite potest nonnunquam ea præsumptio vacillare, aut etiam induci præsumptio contraria, adeoque ex hoc capite repelli aliquis ab attestando: videlicet, vel ex nimia conjunctione seu propensione erga litigantem ejusque causam; vel ex nimio contra eundem odio; vel ex eo quod quis aliàs contra fidelitatem peccaverit fueritque perjurus.

10. Ratione nimix conjunctionis seu propensionis erga litigantem, repelluntur à testimonio domestici, qui videlicet sunt ex ejusdem familia *c. in litteris 24. de testib. & l. penul. ff. eod.* Item consanguinei & affines, ut colligitur ex *c. Super eo 22. eod. & l. Parentes 5: C. eod. juncta ibid. Glos. v. Parentes.* Nisi tamen causa aliqua agatur, quæ solum domesticis, aut consanguineis nota sit, ut est exemplum in *c. Præsens 4. 20. q. 3.* ex qua ratione in causa consanguinitatis audiuntur testes consanguinei, quod eam præsumuntur magis scire, *c. Quoties 5. de testib.* imo & ipsa mater, cujus dicto statur ante contractum Matrimonium, quamvis ex ejus solius dicto non dissolvatur matrimonium jam contractum, sed plurimum testimonium requiratur, *cit. c. super eo 22. eod.*

11. Ratione propensionis seu affectionis erga causam testes esse non possunt Advocatus, & Procurator in ea causa, pro qua operam & pa-
troci-

rocinium præstiterunt, etiam in causa appellationis, *cap. fin. de testib. in 6.* quod & in executoribus negotiorum observandum est ex *l. fin. ff. eod.* Repelluntur quoque à ferendo testimonio in causa criminali ii qui consimili crimine, de quo quæstio est, maculati sint, ex *cap. veniens 10. & c. Personas 20. de testib.* quia scilicet posset esse periculum aut suspicio collusionis, aut affectus ad causam propriam tanto facilius defendendam. Excipitur tamen crimen læsæ majestatis in *c. 1. de confes.* & crimen simoniæ si de eo agatur civiliter, & emolumentum exinde non proveniat attestanti juxta textum in *c. 1. de testib. in 6.*

12. Ratione odii erga alterutrum litigantem, repelluntur ab attestando ejus inimici *l. Testium 3. ff. eod.* quia non præsumuntur ex fide, sed potius ex malevolentia dicturi.

13. Demum ratione infidelitatis aliàs commissæ repellitur perjurus, qui falsum juramento confirmaverit, idque tum in causa civili, tum in causa criminali, quamvis sit emendatus, & de perjurio poenitentiam egerit, *cap. Parvuli 14. 22. q. 5. & cap. Semel malus 8. de reg. jur. in 6.* Quod est speciale in reatu perjurii. Si quis enim alio criminis genere peccaverit, sed postea de eo crimine sit emendatus, omniq; purgatus infamia, admittitur testis in causa civili, & etiã in criminali quæ civiliter agatur, ut expressè habetur

betur in *c. Testimonium* 54. *de testib.* ubi latius videndi Doctores casus aliquos speciales ab hac regula excipientes. Ex proportionali quoque ratione rejiciuntur hæretici, Judæi, & Pagani à ferendo testimonio contra Catholicum & Christianum, *c. Non potest* 24. *cum duob. seqq. 2. 9. 7.* quia videlicet, ut ibidem dicitur, non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis, Testimonium tamen Christiani contra Judæum non repellitur, *c. Judæi* 21. *de testib.* quia non est in eo infidelitatis præsumptio.

14, Quod autem attinet ad modum recipiendi testes legitimos, eorumque attestaciones, quod ab initio hujus tituli proposuimus secundo loco examinandum; uterlibet litigans intra statutū à Judice temporis terminum, si quid per testes probandum sit, debet testes in iudicium adducere, prius tamen citato & evocato adversario, qui ipsos videat jurantes, & audiat, *ex o. 2. eod.* & si quid habet quod contra ipsos excipiat, id ante eorum examen & attestacionum publicationem objiciat. Productis autem testibus, & adversario comparente, exhiberi debent tum Judici tum etiam Adversario articuli, super quibus producti sunt ipsi, testiumque nomina significari.

15. Eo actu expedito, vel Adversarius aliquam exceptionem objicit contra testes propter

ter quam eos à testimonio repellit; vel nullam.
 Si primum: Judicis erit attendenda rei qualitate
 prudenter discernere utrum suspensio examine
 testium contra quos exceptum est, adducendæ
 sint probationes exceptionum, an potius proce-
 dendum sit ad Testium examen, dilata proba-
 tione exceptionum, quæ si penitus à Judice non
 admittatur, dat excipienti jus legitimum ap-
 pellandi, *c. ex parte 7. de testib.* Si autem nihil
 excipit, absolute proceditur ad examen, pro
 quo potest Adversarius exhibere Judici inter-
 rogatoria sua super articulis sibi ante exhibitis,
 ut etiam per eadem interrogatoria super eis-
 dem articulis Judex testes interroget, *c. presen-
 tium 2. §. testes etiam eod. in 6.* ut si forte contingat
 testes à producente fuisse subornatos, per in-
 terrogatoria ab adversario proposita facilius
 deprehendatur, & propterea productori testi-
 um non debent eadem Adversarii interrogato-
 ria manifestari, ut docet *glos. in cit. c. Prasentium
 v. interrogatoria.*

16. Testes igitur in iudicium admissos & re-
 ceptos, præmisso coram adversario juramento
 veritatis, quo jurare debent se non privato o-
 dio, neque amicitia, neque pro aliquo com-
 modo ad hoc jurandum inductos, reique veri-
 tatem prout secundum conscientiam noverint
 testaturos, quia nullius testimonio quantum-
 cumque religiosus existat (nisi juratus deposue-
 rit)

rit) in alterius præjudicium debet credi *c. Nuper 51. de testib.* Testes (inquam) ita admissos, & juratos Judex separatim singulos & secreto examinare debet tam super articulis à producente propositis, quam super interrogatoriis exhibitis ab Adversario, investigando diligenter circumstantias omnes, quas cognoscendæ veritati utiles judicaverit, ut decernitur in *c. Cum causam 37. eod.* & in *l. Testium 3. ff. eod.* subtiliter etiam animadvertendo quo vultu, quave animi constantia aut trepidatione deponant, ex quibus sæpe rei veritas proditur.

17. Illud tamen principaliter curare debet Judex, ut testes dicti, sui rationem proferant, quia ex qualitate rationis pendet robur, & efficacia testimonii ita ut si vel nulla vel improbabilis reddatur ratio, testimonio non credatur, præsertim in causis criminalibus, ut sumitur ex *c. Præterea 27. eod.* & *l. solam 3. C. eod.* Hinc si quæstio in iudicium adducta talis sit, quæ per aliquem ex quinque sensibus corporeis de natura sua percipi possit, puta visu vel auditu debet regulariter testis, ut convincenter deponat, testificari de visu, de auditu proprio, & si solum deponat de auditu alieno, regulariter non admittitur, *c. Licet 47. eod.* ubi etiam aliqui particulares casus ab hac regula excipiuntur. Universaliter autem Judicis erit, prudenter secum perpendere qualitatem rationum in attestacionibus à teste prolatarum, utrum
plus,

plus, vel minus roboris habeant, quia quæ argumenta ad probandam quamcumque rem sufficiant nullo certo modo satis definiri potest, ut fuse exponitur in *l. Testium 3. ff. eod.*

18. Examinatis testibus ab Actore productis, debet admitti Reus ad probationem eorum, quæ contra testes Actoris excipit, nisi tamen super his fuerit ante auditus. Quod si idem Reus ejusmodi exceptiones probaturus testes suos & ipse producat, poterit Actor testes illos repellere, eorumque testimonium etiam aliis superinductis testibus reprobare. Ulterius testium productio non admittitur, ne lites nimium protrahantur: & ad summum concedi potest quarta productio dummodo interveniat legalis solemnitas, hoc est ut postulans præstet juramentum, quod neque per se neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum aut artem aliquam quartam productionem exposcat; sed quia quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit, juxta textum expressum in *c. penult. de testib.* & hoc est quod dicitur in rubr. *c. Licet dilectus 49. eod.* testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licere, sed reprobatorios reprobatoriorum non licere.

19. Ad rem plene probandam requiruntur ad minimum attestations duorum omni exceptione majorum, *c. Licet 23. eod.* quæ & regulariter

lariter sufficiunt, exceptis quibusdam particularibus casibus, in quibus plures duobus exiguntur. Unius autem attestatio facit tantum semiplenam probationem, nisi hic sit publicus officialis ad aliquem actum constitutus, & de eo actu à se facto testetur; aut nisi agatur de evitando peccato, ex qua ratione decernitur in *c. super eo. eod.* ut in quaestione utrum aliqua mulier sit desponsanda viro, etiamsi sola mater alterutrius deponat eos esse consanguineos tale testimonium satis sit in ordine ad sponsalia non contrahenda, quamvis si Matrimonium est firmatum, non debeat sine plurium juramento dissolvi seu irritum declarari.

20. Sed neque satis est testes esse plures, nisi fuerint etiam contestes; hoc est de uno eodemque individualiter facto uniformiter attestantes. Testes igitur singulares quales dicuntur qui singuli de distinctis aut diversis actibus testantur, aut qui super eodem actu non concordant, plenam fidem non faciunt *c. Bonae 23. de elect.* aliisque juribus. Quod si singuli testes deponant de aliquo particulari actu iterabili & sub eodem genere contento, controversatur inter Doctores utrum in tali casu censeatur plene probatum idem genus, quamvis plene probatus non sit ullus actus in individuo, utpote à singulari teste depositus. *Glos. in l. Ob carmen 21. ff. de testib. v. impari numero*, quam refert Panor.

Panor. *Consilior. lib. 2. consil. 181. n. 2.* docet, testes singulariter deponentes de actibus particularibus, sufficienter probare cum agitur de probando generali, ut puta si probanda sit possessio diuturna, non obstat si unus testis dicat se vidisse possessionem uno tempore, alius autem dicat se possessionem vidisse alio tempore, quia in ea quaestione hoc solum generaliter quaeritur an quis possederit, in quo genere omnes testes concordant, non autem an illa vel illa die possederit, in qua specie testes illi sunt singulares.

21. Si plures testes idonei sint de uno eodemque facto contestes, & unus his contradicat, hic non evertit plenam illorum probationem; potest tamen nonnunquam minuere si multum illis dignitate praemineat: in testibus enim non solum numerus, sed etiam qualitas attendenda est *ex c. in nostra 32. de testib.* ubi propterea decernitur ut si testes ab utroque litigante producti deponant contraria, & pro parte unius sint pauciores sed multo majoris auctoritatis, plene probatum censeatur pro eo, pro quo testes illi pauciores deponunt, quamvis caeteroquin ubi non sit ille excessus praeminentiae, obtineat in probatione qui plures pro se testes idoneos numeraverit.

22. Universaliter tamen spectat ad Judicem testes ita dissidentes, quantum potest, conciliare: & quia delictum & perjurium in testibus
non

non est facile præsumendum, *c. Estote 2. de reg. jur. & c. unico de scrutin. in ord. faciendo*; ideo ubi contrarietas manifesta non est, eorum dicta benigne interpretabitur, ut de diversis actibus videantur fuisse testati, si eorum depositio fuerit circa actus reiterabiles; ut habetur in *c. Cum tu 16. de testib.* aut ut unius dictum prolatum sit in significatione minus propria, adeoque testes sibi non contradicant. Ejusmodi tamen testimonium conciliatio fieri non debet ad effectum condemnationis in criminalibus, in quibus sicut majus Rei præjudicium agitur, ita probatio manifestior & luce meridiana clarior sit necesse est, ut supra diximus ex *l. fin. C. de probat.*

23. Receptis igitur ex utraque parte depositionibus testium, qui hinc inde quadragenarium numerum non debent excedere, ex *c. Cum causam 37. de testib.* & renuntiata à partibus ulteriori productione, fieri debet earundem depositionum publicatio, & utrique litiganti debent ostendi, ut dispiciant quid adversus illas opponere possint, ex *cap. In causis 15. eod.* puta utrum confuse & obscure deposuerint, utrum sint testes singulares, utrum sibi contrariantur &c. Ita tamen requiritur ea publicatio, ut si omissa fuerit, non eo ipso irritetur processus atque sententia, quamvis det causam justam appellandi ei, qui illam publicationem à Judice petierit, & non obtinuerit.

24. Post

24. Post publicatas attestaciones, ulterior testium productio super eisdem articulis non admittitur, sed tantum super aliis, *c. Cum venisset. 25. eod.* quemadmodum neque potest quidquam opponi contra personas testium, exceptis tribus casibus expressis in *c. Presentium 31. eod.* videlicet si Reus juraverit se ad hoc ex malitia non procedere, vel nisi forte ante publicationem id fuerit protestatus, vel si ostendere possit se post publicationem didicisse quod objicit in personas.

25. Depositiones testium in uno iudicio plenario receptæ etiam in alio fidem faciunt pro eadem causa & inter easdem personas, *c. Causam 11. eod.* Dixi in iudicio plenario: quia receptæ in iudicio summario fidem non faciunt pro plenario, sed debent iterum illi vel alii testes examinari, ex *c. veniens 38. eod.* Quemadmodum neque receptæ coram Arbitro, si testes illi adhuc vivant, & alteruter litigans nolit stare illis attestacionibus pro plenario iudicio. Si autem ipsi testes coram Arbitro recepti mortui sunt; tunc eorum attestaciones fidem faciunt etiam in iudicio plenario, ex *c. Presentata 50. eod.* juncta *ibid. glos. v. acta.* Ratio quare jura decreverint plus deferendum attestacionibus testium mortuorum coram Arbitro receptis, quam adhuc viventium, esse potest: quia si mortuorum etiam testium depositiones non probarent, periret
sapius

sæpius probandi facultas in alterius detrimen-
tum, ex qua ratione diximus in hoc *lib. 3. tit. 9.*
n. 7. posse testes examinari etiam lite non con-
testata, quando de eorum morte, vel absentia
diuturna probabiliter timeri potest, ex *c. fin. Ut*
lite non contest. &c.

T I T. XIII.

De fide Instrumentorum, de Præsumptionibus,
& de Jurejurando,

1. **A**Lia probationis species est, quæ fit per
instrumenta, sumendo tale nomen non in
ampla significatione, sub qua complectitur om-
ne id, per quod causa instrui potest & fides Ju-
dici fieri, ut sumitur in *l. 1. ff. de fide instrumen-*
tor. sed in significatione restricta, sub qua signi-
ficatur scriptura faciens ad fidem, & probatio-
nem rei, quam continet.

2. Instrumentum tali modo sumptum divi-
ditur in publicum, & privatum. Instrumen-
tum publicum dicitur scriptura, quæ confecta
fit manu personæ publicæ, puta Tabellionis aut
Notarii ad id muneris autoritate legitima de-
putati, servata forma legitima, nempe ut facta
sit à Notario ad id à partibus rogato, aut ex
mandato Judicis, cum expressione anni, indi-
ctionis, mensis, diei, loci ubi fit actus, nominis
testium,